



UNAPRJEĐENJE PRAVIČNOSTI I UKLJUČIVOSTI OBRAZOVANJA U HRVATSKOJ: SAŽETAK PREPORUKA ZA JAVNE POLITIKE



Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.



Projektne partneri/temeljni članovi Mreže



**UNAPRJEĐENJE PRAVIČNOSTI
I UKLJUČIVOSTI OBRAZOVANJA
U HRVATSKOJ:
SAŽETAK PREPORUKA ZA JAVNE POLITIKE**

Zagreb, 2023.

Naslov: Unaprjeđenje pravičnosti i uključivosti obrazovanja u Hrvatskoj: sažetak preporuka za javne politike

Izdavač: Institut za razvoj obrazovanja

Autor: Mreža Cjeloživotno učenje za sve

Ispred Mreže:

- Institut za razvoj obrazovanja: Thomas Farnell; Branislava Baranović; Dejana Bouillet; Sanja Brajković; Ana Skledar Matijević; Ninoslav Šćukanec Schmidt
- Institut za društvena istraživanja u Zagrebu: Nikola Baketa; Katarina Jaklin; Iris Marušić; Jelena Matić Bojić; Teo Matković; Iva Odak; Ivana Pikić Jugović; Saša Puzić; Josip Šabić
- Forum za slobodu odgoja: Jelena Perak; Eli Pijaca Plavšić
- Akademija za politički razvoj: Ivana Novoselec
- Hrvatska udruga za ranu intervenciju u djetinjstvu: Marina Šimanović
- Pučko otvoreno učilište Zagreb: Tihomir Žiljak
- Nansen dijalog centar: Ivana Milas; Valentina Mikulić
- Udruga gradova u Republici Hrvatskoj: Lucija Jusup
- Udruga roditelja Korak po korak: Matea Biloglav; Karmen Stipeč; Renato Vuk
- Udruga za razvoj visokoga školstva "Universitas": Vesna Kovač; Ivana Miočić
- Pojedinačna članica: Anka Kekez Koštro

Zahvala: Mreža želi zahvaliti svim predstavnicima organizacija i ustanova te drugim stručnjacima koji su sudjelovali u konzultacijama u vezi ovih preporuka.

Urednik: Thomas Farnell, Institut za razvoj obrazovanja

Lektura: Mnemosyne j.d.o.o.

Grafičko oblikovanje: Prorsus komunikacije d.o.o.

ISBN 978-953-7901-34-9 (tiskana verzija)

ISBN 978-953-7901-36-3 (digitalna verzija)

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001196596.



Ova publikacija koristi se u skladu s uvjetima i odredbama licence za nekomercijalnu uporabu Creative Commons: Imenovanje 4.0 međunarodna (CC BY 4.0).

Citirati kao: Mreža Cjeloživotno učenje za sve (2023). *Unaprjeđenje pravičnosti i uključivosti obrazovanja u Hrvatskoj: sažetak preporuka za javne politike*. Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja

Ova publikacija je izdana u sklopu projekta *Tematska mreža Cjeloživotno obrazovanje dostupno svima*, čiji je nositelj Institut za razvoj obrazovanja (Prilaz Gjure Deželića 30, 10000 Zagreb, +385 1 4555151, iro@iro.hr). Projekt je sufinanciran sredstvima Europske unije iz Europskog socijalnog fonda (85%) i sredstvima Državnog proračuna Republike Hrvatske (15%). Ukupna vrijednost projekta iznosi 470.217,35 EUR (3.542.852,64 HRK), a razdoblje provedbe projekta je od 29.10.2020. do 29.10.2023.

www.strukturnifondovi.hr

www.esf.hr



Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

Sadržaj publikacije isključiva je odgovornost Instituta za razvoj obrazovanja.

Svi izrazi koji se koriste u tekstu, a imaju rodno značenje, bez obzira jesu li korišteni u muškom ili ženskom rodu, obuhvaćaju na jednak način i muški i ženski rod.

SADRŽAJ

PREGOVOR	5
1. JAVNOPOLITIČKI KONTEKST I RELEVANTNOST MREŽE	7
Hrvatski strateški okvir	8
Europski i međunarodni strateški okvir	9
Inovativnost Mreže	10
2. OBRAZOVNE NEJEDNAKOSTI U HRVATSKOJ: OKVIR ZA ANALIZU I PREPORUKE	12
Izvori podataka	12
Analitički okvir: pristup, dobrobit i postignuće.....	13
Analitički okvir: čimbenici i prepreke.....	15
Izrada preporuka i strukturirani dijalog s dionicima	16
3. PREPORUKE ZA JAVNU POLITIKU: SAŽETAK ZA SVE RAZINE OBRAZOVANJA	19
Opći ciljevi – sve razine obrazovanja	19
Specifični ciljevi – sve razine obrazovanja.....	20
Mjere – sve razine obrazovanja.....	21
Ciljne skupine – sve razine obrazovanja.....	21
4. HORIZONTALNE PREPORUKE U CJELOŽIVOTNOM KONTEKSTU	23
Horizontalna preporuka 1: Nacionalni okvir za pravičnost i uključivost obrazovanja	23
Horizontalna preporuka 2: Nacionalni program za dobrobit u odgojno-obrazovnim ustanovama	24
POPIS LITERATURE	25
PRILOG 1: PREPORUKE PO RAZINI OBRAZOVANJA (OPĆI CILJEVI)	27
PRILOG 2: POPIS ČLANOVA MREŽE	29

PREGOVOR

Thomas Farnell, Institut za razvoj obrazovanja, koordinator Mreže Cjeloživotno učenje za sve

Obrazovanje je ključ razvoja svakog društva. Obrazovanje treba opremiti građane kompetencijama za suočavanje s izazovima 21. stoljeća, da budu aktivni građani i da ostvare svoj puni potencijal kao pojedinci. Obrazovanje treba pripremiti radnu snagu za zadovoljavanje potreba tržišta rada, ali i za pronalaženje inovativnih rješenja za trenutne i buduće društvene potrebe.

Međutim, kako u Hrvatskoj, tako i u međunarodnom kontekstu, obrazovne nejednakosti predstavljaju prijetnju ostvarenju tog društvenog cilja: skupine u nepovoljnom položaju imaju otežan pristup obrazovanju, niži stupanj dobrobiti tijekom obrazovanja i niža obrazovna postignuća u usporedbi s drugim društvenim skupinama, i to na svakoj razini obrazovanja. To, pak, dovodi do ukorjenjivanja postojećih i stvaranja novih nejednakosti koje imaju izravan i neizravan negativan utjecaj na pojedince i društvo u cjelini (na zaposlenost, kriminal, zdravlje i zadovoljstvo životom).

Izazov obrazovnih nejednakosti u Hrvatskoj postaje sve akutniji. Nedavni događaji poput pandemije COVID-19, potresa, rata u Ukrajini, intenziviranja migracija te nove "krize troškova života" izravno utječu na obrazovanje u Hrvatskoj i na životne uvjete onih skupina koje su već od ranije u nepovoljnom položaju. Postoje i daljnji rizici u bliskoj budućnosti, poput (još uvijek nepoznatog) utjecaja umjetne inteligencije na kvalitetu obrazovanja te na moguće povećanje digitalnog jaza između skupina u nepovoljnom položaju i privilegiranih skupina. Takvi izazovi zahtijevaju hitno i odlučno djelovanje donositelja odluka na razini nacionalne i lokalne vlasti, ali i samih obrazovnih ustanova, kako bi se spriječile nove i umanjile postojeće obrazovne nejednakosti.

Okvir javnih politika u Hrvatskoj pogodan je za takvo djelovanje: važeći strateški dokumenti prepoznaju problem obrazovnih nejednakosti i uključuju ciljeve za suočavanje s tim izazovom. Ono što nedostaje jest *sveobuhvatan* odgovor na taj složeni društveni problem koji prepoznaje njegovu cjeloživotnu dimenziju, tj. koji prepoznaje da se nejednakosti počinju javljati u ranom djetinjstvu, da se akumuliraju kroz proces obrazovanja i rezultiraju kasnijim društvenim nejednakostima. Nedostaju i detaljne javnopolitičke mjere koje učinkovito ciljaju uzrok problema i precizno identificiraju skupine koje su u nepovoljnom položaju u obrazovanju, kao i dodatnu podršku koja im je potrebna.

PREDGOVOR

Ne postoji „čarobni štapić” kojim javne politike mogu ukloniti obrazovne nejednakosti. Čimbenici i prepreke koje dovode do nejednakosti su kompleksne i isprepletene. No, ono što se može napraviti jest sustavno pristupiti ovom problemu na način da se precizno utvrde dokazi o postojanju nejednakosti (putem analize podataka i znanstvenih istraživanja), da se za svaki problem formuliraju moguća rješenja (kao specifični ciljevi) te da se predlože aktivnosti za ostvarivanje tih rješenja. Upravo je to radila Mreža Cjeloživotno učenje za sve kroz protekle tri godine za svaku razinu obrazovanja, od ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, do visokog obrazovanja i obrazovanja odraslih. Ova publikacija predstavlja sažetak tih preporuka.

Pravičan i uključiv sustav obrazovanja je sustav u kojem svatko može bez prepreka pristupiti obrazovanju, pozitivno sudjelovati u njemu i uspješno ga završiti. Mreža vjeruje da je takav cilj poželjan svim građanima Republike Hrvatske te da je takav cilj izvediv i dostižan: u svojim preporukama Mreža predlaže kako se mjere mogu povezati s već donesenim planovima Vlade RH. Vjerujemo da je putem razmjene znanja i suradnje vlade, lokalne i područne samouprave, istraživača, obrazovnih ustanova i organizacija civilnog društva moguće ostvariti preporuke predstavljene u ovom dokumentu te da bi takva poboljšanja sustava znatno pridonijela da djeca, mladi i odrasli u Hrvatskoj imaju doista jednake obrazovne prilike.

1. JAVNOPOLITIČKI KONTEKST I RELEVANTNOST MREŽE

Mreža Cjeloživotno učenje za sve zalaže se za pravičan i uključiv sustav odgoja i obrazovanja u Hrvatskoj. Svrha Mreže je povezati znanstvenike, organizacije civilnog društva i druge dionike za zajedničko djelovanje u identificiranju obrazovnih nejednakosti, predlaganju javnopolitičkih rješenja za otklanjanje istih te raspravljanju i zagovaranju istih putem strukturiranog dijaloga s javnom upravom i drugim dionicima.

Mreža je pokrenuta u listopadu 2020. u sklopu projekta „Tematska mreža Cjeloživotno obrazovanje dostupno svima”, koji sufinancira Europska unija iz Europskog socijalnog fonda, a koordinira Institut za razvoj obrazovanja. U rad Mreže je uključeno 60 stručnjaka iz 22 institucije (vidi Prilog 2 za popis članova Mreže). Mreža pristupa temi obrazovnih nejednakosti kroz prizmu cjeloživotnog učenja¹, obuhvaćajući time:

- rani i predškolski odgoj i obrazovanje
- osnovnoškolsko obrazovanje
- srednjoškolsko obrazovanje (gimnazijsko, strukovno i umjetničko obrazovanje)
- visoko obrazovanje
- obrazovanje odraslih (koje pokriva sve razine od osnovnog do visokog obrazovanja kao i daljnje neformalno učenje).

Radne skupine Mreže izradile su analize i preporuke za unaprjeđenje pravičnosti i uključivosti obrazovanja za svaku od navedenih razina obrazovanja. U ovoj publikaciji donosimo sažetak tih preporuka, kao i dodatne ključne horizontalne preporuke za koordinirano i zajedničko djelovanje svih razina obrazovanja u svrhu ostvarivanja pravičnosti i uključivosti obrazovnog sustava u cjelini.

Djelovanje Mreže je komplementarno trenutnom strateškom okviru Vlade Republike Hrvatske i Europske unije. Stoga, preporuke Mreže mogu služiti kao stručna podrška nadležnim institucijama u obliku baze znanja i referentnog okvira u procesu planiranja i provedbe budućih javnih politika vezanih uz smanjivanje obrazovnih nejednakosti.

¹ Mreža koristi termin „cjeloživotno učenje” kao pojam koji obuhvaća sve razine i oblike odgoja, obrazovanja i osposobljavanja u Hrvatskoj. Kada se u radu Mreže referiramo na sustav i ustanove, koristimo termine poput „obrazovnog sustava” i „obrazovne ustanove”, ali uvijek u cjeloživotnom kontekstu.

Hrvatski strateški okvir

Rad Mreže je u skladu sa strateškim prioritetima **Nacionalne razvojne strategije Republike Hrvatske do 2030. godine** u kojoj se naglašava da ostvarenje kvalitetnog sustava odgoja i obrazovanja zahtijeva reforme koje će biti usmjerene na:

- „a) stvaranje jednakih pedagoških uvjeta za realizaciju odgojno-obrazovnih ciljeva*
- b) poštovanje prava na odgoj i obrazovanje pod jednakim uvjetima*
- c) uključenost (inkluzivnost) svih u odgoj i obrazovanje*
- d) stalan profesionalni razvoj neposrednih nositelja odgojno-obrazovnog rada, stručnih suradnika i ravnatelja*
- e) čvršću komunikaciju svih dionika.”*

(Vlada RH, 2021.a; str.52)

Nacionalni plan oporavka i otpornosti 2021.-2026. također stavlja jak naglasak na rješavanje izazova obrazovnih nejednakosti na svim razinama obrazovanja. Mnogi ciljevi reformske mjere „Strukturna reforma sustava odgoja i obrazovanja” su izravno vezani uz ovo područje, posebice sljedeći cilj:

„povećati uključenost djece koja su marginalizirana i isključena u sve razine odgoja i obrazovanja, poput romske djece, djece s teškoćama u razvoju, djece koja žive u regionalno slabije razvijenim dijelovima zemlje, djece koja dolaze iz obitelji slabijeg socioekonomskog statusa i drugih posebno ranjivih skupina djece.”

(Vlada RH, 2021.b; str. 859)

Specifični ciljevi na razini predtercijarnog obrazovanja te obrazovanja odraslih su također u skladu s djelovanjem Mreže:

- *„Na razini RPOO cilj je osigurati mogućnost sudjelovanja u RPOO svoj djeci, osobito onoj u socioekonomski nepovoljnom položaju, ...”*
- *„Na razini osnovnog odgoja i obrazovanja cilj je povećati kvalitetu nastave i ishode učenja učenika, posebice učenika iz nepovoljnog socioekonomskog statusa...”*
- *„Na razini srednjoškolskog obrazovanja cilj je povećati kvalitetu, učinkovitost i relevantnost obrazovanja i omogućiti svim učenicima stjecanje znanja i vještina potrebnih za zapošljavanje ili nastavak obrazovanja...”*
- *„Na razini obrazovanja odraslih cilj je povećati udio odraslih osoba uključenih u cjeloživotno učenje ...”*

(Vlada RH, 2021.b; str. 859)

1. JAVNOPOLITIČKI KONTEKST I RELEVANTNOST MREŽE

Specifični ciljevi na razini visokog obrazovanja su također u skladu s djelovanjem Mreže: među ciljevima je „povećanje dostupnosti visokog obrazovanja” koje je usmjereno „posebno prema ranjivim i podzastupljenim skupinama” (Vlada RH, 2021 .b; str. 866).

Naposljetku, rad Mreže je komplementaran najrecentnijem strateškom okviru u području obrazovne politike: **Nacionalni plan razvoja sustava obrazovanja za razdoblje do 2027.** (dalje u tekstu: NPRSO). NPRSO identificira obrazovne nejednakosti kao ključan izazov hrvatskog obrazovnog sustava. Srednjoročna vizija plana je da sustav odgoja i obrazovanja bude „uključiv, kvalitetan i pravičan”. Sekcija 3.4. NPRSO-a tiče se specifično potreba i glavnih izazova u području „uključivosti, kvalitete i pravičnosti odgoja i obrazovanja u cjeloživotnoj perspektivi”. U tom djelu NPRSO-a prihvaćena je preporuka Mreže (dostavljena putem eSavjetovanja) da se uvrsti sljedeći tekst:

„1. izazov: Nedovoljna koordinacija među ustanovama na različitim razinama sustava odgoja i obrazovanja o mogućnostima unaprjeđenja pravičnosti i uključivosti odgoja i obrazovanja, posebice tijekom tranzicija između razina obrazovanja.

2. izazov: Nedovoljna međusektorska koordinacija za unaprjeđenje pravičnosti i uključivosti sustava odgoja i obrazovanja.”

(MZO, 2023; str. 26)

U javnom savjetovanju o NPRSO-u Mreža je predložila 26 izmjena i dopuna teksta u svrhu stavljanje jačeg naglaska na pravičnost i uključivost u obrazovanju i na skupine u nepovoljnom položaju. **Gotovi svi navedeni prijedlozi Mreže su prihvaćeni (24 od 26 preporuka) i uvršteni u završni tekst donesenog plana** što potvrđuje sinergiju između djelovanja Mreže i rada nadležnih institucija u planiranju i provedbi obrazovnih politika.

Europski i međunarodni strateški okvir

Na razini politika Europske unije, rad Mreže prije svega temelji se sljedećim načelima **Europskog stupa socijalnih prava** (2017):

- *Stup 1. Obrazovanje, osposobljavanje i cjeloživotno učenje: „Svi imaju pravo na kvalitetno i uključivo obrazovanje, osposobljavanje i cjeloživotno učenje kako bi održali i stekli vještine pomoću kojih mogu u cijelosti sudjelovati u društvu i uspješno ući na tržište rada”.*
- *Stup 2. Rodna ravnopravnost: „Jednako postupanje i jednake mogućnosti žena i muškaraca moraju se osigurati i poticati u svim područjima, uključujući sudjelovanje na tržištu rada, uvjete zaposlenja i napredovanje u karijeri. Žene i muškarci imaju pravo na jednaku plaću za rad jednake vrijednosti.”*

1. JAVNOPOLITIČKI KONTEKST I RELEVANTNOST MREŽE

- *Stup 3. Jednake mogućnosti: „Bez obzira na spol, rasnu ili etničku pripadnost, vjeru ili uvjerenje, invaliditet, dob ili spolnu orijentaciju, svi imaju pravo na jednako postupanje i jednake mogućnosti u pogledu zapošljavanja, socijalne zaštite, obrazovanja te pristupa robi i uslugama dostupnima javnosti. Potiču se jednake mogućnosti nedovoljno zastupljenih skupina.”*
- *Stup 11. Skrb o djeci i potpora djeci: „Djeca imaju pravo na pristupačan i kvalitetan rani i predškolski odgoj i obrazovanje. Djeca imaju pravo na zaštitu od siromaštva. Djeca iz ugroženih sredina imaju pravo na posebne poticajne mjere za ostvarivanje jednakih mogućnosti.”*

Djelovanje Mreže je također usklađeno sa strateškim prioritetima aktualnog strateškog okvira Europske unije za područje obrazovanja, koji stavlja naglasak na otklanjanje obrazovnih nejednakosti. Prva dva prioriteta **Rezolucije Vijeća o strateškom okviru za europsku suradnju u području obrazovanja i osposobljavanja u smjeru europskog prostora obrazovanja i šire (2021.–2030.)** su:

- strateški prioritet 1.: poboljšanje kvalitete, pravičnosti, uključivosti i uspjeha za sve u obrazovanju i osposobljavanju,
- strateški prioritet 2.: ostvarivanje cjeloživotnog učenja i mobilnosti za sve.

U istoj strategiji se naglašava djelovanje „u perspektivi uključivog, sveobuhvatnog i cjeloživotnog učenja”. Rad Mreže je također u skladu s **Programom vještina za Europu za održivu konkurentnost, socijalnu pravednost i otpornost** iz 2020. koji predstavlja operativno uporište za aktivnosti na razini EU-a u vezi socijalne dimenzije obrazovanja te uvođenje individualnih računa za učenje koji bi trebali olakšati dostupnost obrazovanju.

U novoj strategiji Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD), **Izgradnja budućnosti obrazovanja** (OECD, 2023), pravičnost i uključivost obrazovanja smatraju se ključnim prioritetima koji se nalaze „na vrhu dnevnog reda javnih politika”. Naposljetku, Mreža temelji svoj rad na definiciji pravičnosti i uključivosti u UNESCO-om **Vodiču za osiguravanje uključivosti i pravičnosti u obrazovanju** (UNESCO, 2017).

Inovativnost Mreže

Mreža predstavlja jedinstven primjer koordiniranog djelovanja dionika iz znanstvenih i obrazovnih ustanova te organizacija civilnog društva u povezivanju teme obrazovnih nejednakosti na svim razinama obrazovanja, čak i u međunarodnom kontekstu. Važnost sagledavanja ove teme u cjeloživotnom okviru je davno naglašena u radu Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD), koja je vodila program pod nazivom *Tematski pregled pravičnosti u obrazovanju (Equity in Education Thematic Review – vidi Levin, 2023)*. Kroz program

1. JAVNOPOLITIČKI KONTEKST I RELEVANTNOST MREŽE

je u odabranim zemljama OECD-a provedena dubinska analiza obrazovnih nejednakosti na svim razinama obrazovanja te su formulirane preporuke za javne politike. Recentnije, potreba za ovakvim cjeloživotnim pristupom predmetnoj temi naglašena je u priopćenju ministara nadležnih za visoko obrazovanje iz Europskog prostora visokog obrazovanja iz 2020. godine:

„Uključivost cijelog obrazovnog sustava trebala bi se poboljšati razvijanjem koherentnih politika od ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, kroz školovanje do visokog obrazovanja i tijekom cjeloživotnog učenja.” (Rimsko priopćenje, 2020., Prilog II, str. 5)

U nastavku publikacije predstavljamo sintezu rezultata cjelokupnog rada Mreže na svim razinama obrazovanja, što rezultira koherentnim okvirom u cjeloživotnoj perspektivi. Detaljnije preporuke za svaku razinu obrazovanja s konkretnim prijedlozima mjera, dostupne su kao zasebne publikacije (vidi Prilog 1).

Ciljne skupine ove publikacije su primarno nadležne institucije u području obrazovanja na nacionalnoj razini, jedinice lokalne i područne samouprave te obrazovne ustanove, koje navedene preporuke mogu inkorporirati u svoje trenutne i buduće obrazovne reforme, programe i inicijative. Istovremeno, vjerujemo da će publikacija služiti svim ostalim dionicima u području obrazovanja u Hrvatskoj (uključujući organizacije civilnog društva, predstavnike medija i same polaznike obrazovanja i njihove obitelji) da osvijeste razne moguće načine ublažavanja i, dugoročno, prevencije obrazovnih nejednakosti.

2. OBRAZOVNE NEJEDNAKOSTI U HRVATSKOJ: OKVIR ZA ANALIZU I PREPORUKE

Izvori podataka

Podaci su temelj kvalitetnih javnih politika. Princip donošenja javnih politika temeljenih na dokazima (eng. *evidence-based policy making*) osigurava da se ciljevi javnih politika predlažu i donose na temelju jasno identificiranih problema utvrđenih na osnovi podataka i analiza. Nalazi znanstvenih istraživanja (nacionalnih i međunarodnih) su također važni za predlaganje konkretnih mjera, budući da mogu uputiti na one intervencije koje su dokazne kao učinkovitije i djelotvornije za postizanje određenih ciljeva.

Mreža Cjeloživotno učenje za sve je provela čak **šest istraživanja o obrazovnim nejednakostima** na svakoj razini obrazovanja, iz kojih je proizašlo 14 članaka ili poglavlja. Istraživanja provedena u sklopu projekta (i članci koji su rezultirali na temelju istih) bila su sljedeća:

- kvalitativno istraživanje o stavovima predstavnika nadležnih institucija i drugih dionika o obrazovnim nejednakostima **na svakoj razini obrazovanja** (Farnell (ur.), 2022).
- kvantitativno i kvalitativno istraživanje o iskustvima odgojitelja, učitelja i stručnog osoblja vezanim uz obrazovne nejednakosti **u ranom i predškolskom te osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju** (Bouillet i Brajković, 2023.a, Bouillet i Brajković, 2023.b)
- kvantitativno i kvalitativno istraživanje o iskustvima nastavnika i učenika vezanim uz obrazovne nejednakosti u **srednjoškolskom obrazovanju** (Puzić i sur., 2023)
- kvantitativno i kvalitativno istraživanje o odustajanju od studija na razini **visokog obrazovanja** (Odak i sur., 2023; Matković, 2023.a)
- analiza podataka o obrazovnim nejednakostima u području **obrazovanja odraslih** (Matković i Jaklin, 2021; Matković i Jaklin, 2023; Matković, 2023.b)
- analiza položaja **teme obrazovnih nejednakosti u strateškim dokumentima Vlade RH** (Šćukanec i sur., 2023)

2. OBRAZOVNE NEJEDNAKOSTI U HRVATSKOJ: OKVIR ZA ANALIZU I PREPORUKE

Osim spomenutih istraživanja, radne skupine Mreže koristile su brojne druge izvore kao što su:


- strategije i akcijski planovi vezani uz obrazovanje, djecu i mlade, nacionalne manjine, osobe s invaliditetom, tržište rada i dr.
- nacionalna izvješća javnih ustanova (npr. pravobranitelji za djecu i osobe s invaliditetom), međunarodnih institucija (npr. UNICEF, Svjetska banka) i Europske komisije
- nacionalna izvješća o rezultatima međunarodnih istraživanja (npr. PISA i Eurostudent)
- baze podataka (Školski eRudnik; Eurostat)
- znanstveni i stručni članci o obrazovanju u Hrvatskoj

Na temelju dubinske analize navedenih podataka, radne skupine bile su u mogućnosti precizno utvrditi probleme obrazovnih nejednakosti na svakoj razini obrazovanja u Hrvatskoj.



Zbog kompleksnosti obrazovnih nejednakosti, Mreža je odlučila razviti vlastiti okvir za analizu navedenih problema te za utvrđivanje razlike između glavnih pokazatelja problema te onih čimbenika i prepreka koje dovode do tih nejednakosti. Slijedi prikaz analitičkog okvira Mreže.

Analitički okvir: pristup, dobrobit i postignuće

Prvi dio analitičkog okvira Mreže je temeljen na definiranju tri dimenzije pravičnosti i uključivosti u obrazovanju te na formuliranju pokazatelja obrazovnih nejednakosti vezanih uz svaku dimenziju. Temeljem ovog okvira svaki se identificirani problem kategorizira u jednu od navedenih dimenzija.

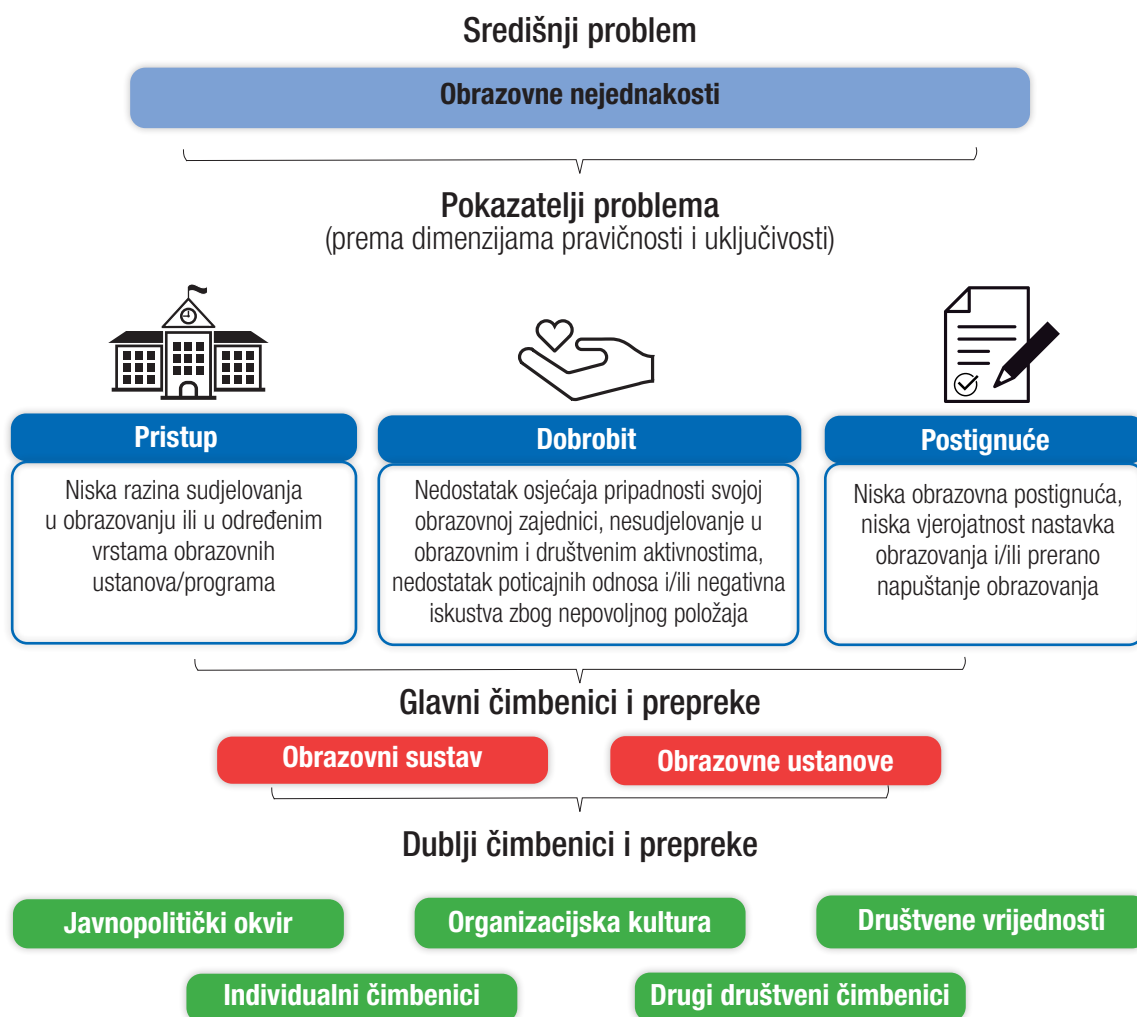
Dimenzije	Definicija dimenzije	Pokazatelj problema
 Pristup	<p>Odnosi se na osiguravanje preduvjeta uz koje pojedinci mogu bez prepreka pristupiti i upisati se u obrazovnu ustanovu ili program koji odgovara njihovim potrebama ili obrazovnim ciljevima.</p> <p>Dimenzija podrazumijeva da obrazovni sustav osigurava dostupnost, fizičku pristupačnost i priuštivost obrazovnih ustanova/programa.</p> <p>Odnosi se također na osiguravanje pravičnih i uključivih upisnih politika te na poticanje sudjelovanja skupina u nepovoljnom položaju u obrazovanju.</p>	Niska razina sudjelovanja u obrazovanju ili u određenim vrstama obrazovnih ustanova / programa

2. OBRAZOVNE NEJEDNAKOSTI U HRVATSKOJ: OKVIR ZA ANALIZU I PREPORUKE

 <p>Dobrobit</p>	<p>Odnosi se na osiguravanje optimalnog funkcioniranja i iskustva polaznika obrazovanja, odnosno ostvarivanja njihovog prava i mogućnosti cjelovitog i usklađenog razvoja potencijala.</p> <p>U definiranju koncepta dobrobiti Mreža prilagođava definiciju Europske komisije za koncept „dobrobiti u školama” u kontekstu Europskog prostora obrazovanja (Europska komisija, n.d.) na način da bude primjenjiva u cjeloživotnom kontekstu. Prema toj prilagođenoj definiciji, dobrobit u kontekstu cjeloživotnog učenja podrazumijeva da se polaznici obrazovanja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • osjećaju sigurno, cijenjeno i poštovano; • aktivno uključuju i smisleno angažiraju u obrazovnim i društvenim aktivnostima; • imaju samopouzdanje te osjećaj autonomije i samoefikasnosti; • imaju podupiruće odnose s drugim polaznicima obrazovanja i obrazovnim radnicima; • osjećaju pripadnost obrazovnoj zajednici te su sretni i zadovoljni sa svojim iskustvom u obrazovnom procesu. <p>U kontekstu pravičnosti i uključivosti, ova dimenzija podrazumijeva da obrazovni sustav potiče pravično i uključivo okruženje u obrazovnim ustanovama, da se primjenjuju pravične i uključive metode podučavanja te da se osiguravaju primjereni materijalni uvjeti za polaznike obrazovanja, posebice za skupine u nepovoljnom položaju.</p>	<p>Nedostatak osjećaja pripadnosti svojoj obrazovnoj zajednici, nesudjelovanje u obrazovnim i društvenim aktivnostima, nedostatak poticajnih odnosa i/ili negativna iskustva zbog nepovoljnog položaja</p>
 <p>Postignuće</p>	<p>Odnosi se na smanjivanje razlika u obrazovnim postignućima između različitih skupina polaznika obrazovanja, sprječavanje preranog napuštanja obrazovanja te poticanje nastavka obrazovanja nakon završetka programa.</p> <p>Ova dimenzija podrazumijeva da obrazovni sustav potiče prepoznavanje teškoća koje određeni polaznici imaju u obrazovnom procesu te pružanje odgovarajuće akademske i socijalne podrške u obrazovnom procesu, s posebnim naglaskom na skupine u nepovoljnom položaju.</p>	<p>Niska obrazovna postignuća, niska vjerojatnost nastavka obrazovanja i/ili prerano napuštanje obrazovanja</p>

Analitički okvir: čimbenici i prepreke

Nakon identificiranja svih pokazatelja obrazovnih nejednakosti, radne skupine Mreže su, na temelju analiziranih podataka, identificirali čimbenike i prepreke koje vode do tih nejednakosti. U ovoj analizi korištena je metoda „analize problemskog stabla” koja omogućuje kategoriziranje identificiranih problema u hijerarhiji uzročno-posljedičnih poveznica. Zbog kompleksnosti i dubine problema obrazovnih nejednakosti, članovi Mreže su dodatno prilagodili okvir problemskog stabla na način koji je prikazan u dijagramu niže u tekstu:



2. OBRAZOVNE NEJEDNAKOSTI U HRVATSKOJ: OKVIR ZA ANALIZU I PREPORUKE

Obrazovne nejednakosti proizlaze prvenstveno iz širih društvenih nejednakosti i njihove interakcije s obrazovnim ustanovama i obrazovnim sustavom, zbog čega su upravo te dvije kategorije navedene pod **glavnim čimbenicima i preprekama**. Međutim, prepoznajući kompleksnost obrazovnih nejednakosti i potrebu holističkog razumijevanja njihove prevencije, analiza obuhvaća i **dublje čimbenike i prepreke** koji (izravno ili neizravno) mogu imati negativan utjecaj na pravičnost i uključivost u obrazovanju. Sljedeće kategorije dubljih čimbenika su identificirane na temelju induktivnog procesa analize stavova dionika o obrazovnim nejednakostima i analize nalaza drugih istraživanja i dokumenata:

Dublji čimbenici i prepreke	Vrste izazova
Javnopolitički okvir	Izazovi u obrazovnim politikama ili u drugim područjima javnih politika koji neizravno imaju negativan utjecaj na pravičnost i uključivost u obrazovanju.
Organizacijska kultura	Izazovi vezani uz norme, prakse, rukovođenje i umrežavanje ključnih ustanova u sustavu (nadležne institucije, obrazovne ustanove i dr.).
Društvene vrijednosti	Izazovi vezani uz načine kako se vrijednosti obrazovanja te pravičnost i uključivost percipiraju u društvu.
Individualni čimbenici	Izazovi vezani uz motivaciju, kompetencije i obrazovne odabire pojedinaca. Ovi čimbenici se manifestiraju u kontekstu širih društvenih čimbenika (vidi dolje).
Drugi društveni čimbenici	Izazovi vezani uz šire socioekonomske i sociokulturne čimbenike u društvu i nejednaku raspodjelu ekonomskog, kulturnog, socijalnog i simboličkog kapitala.

Vrijedost analitičkog okvira Mreže jest da omogućuje cjelokupno sagledavanje iznimno kompleksnog problema. Rezultirajuća „problemska stabla” predstavljaju inovativan način prikazivanja poveznica između različitih čimbenika i prepreka na jedan strukturiran i jednostavan način. Još važnije, ovaj okvir daje jasno do znanja da, iako se određeni prepreke mogu doista otkloniti u kratkom ili srednjem roku uz ciljane mjere, znanto je teže utjecati na dublje čimbenike koji zahtijevaju dugoročne, temeljite promjene na razini javnih politika, društva i pojedinaca.

Izrada preporuka i strukturirani dijalog s dionicima

Tijekom 2022. i 2023. godine radne skupine Mreže izradile su preporuke za javne politike za unaprjeđenje pravičnosti i uključivosti na svakoj razini obrazovanja, kao i horizontalne preporuke za cijeli sustav obrazovanja. Svaki dokument preporuka identificirao je najprije snage i dobre prakse u sustavu, a zatim prikazao analizu obrazovnih nejednakosti (u obliku „problemskog stabla”) te preporuke za javne politike.

2. OBRAZOVNE NEJEDNAKOSTI U HRVATSKOJ: OKVIR ZA ANALIZU I PREPORUKE

Preporuke Mreže su u obliku prijedloga općih ciljeva, specifičnih ciljeva i mjera budućih javnih politika. Prijedlozi specifičnih ciljeva grupirani su u šest tematskih područja predloženih mjera prema strukturi koja je dogovorena za sve razine obrazovanja:

1. Javnopolitički okvir
2. Pristupačnost
3. Financijska potpora
4. Podrška za polaznike obrazovanja ²
5. Podrška za obrazovne radnike ³
6. Uključiva ustanova

Kako bi se osigurala kvaliteta izrađenih preporuka, organizirana je serija strukturiranih dijaloga u vidu okruglih stolova, e-konzultacija (prikupljanje povratnih informacija putem virtualnih kanala) i sastanaka s dionicima. Oblici dijaloga i njihovi sudionici bili su sljedeći:

- 9 okruglih stolova Mreže, održanih u Zagrebu, Rijeci, Osijeku i Splitu, na kojima je sudjelovalo više od 170 sudionika
- 7 stručnih skupova u Zagrebu na kojima je sudjelovalo više od 100 sudionika, uključujući skup u Hrvatskom saboru i skup u organizaciji Koordinacije pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za podršku u visokom obrazovanju.
- 7 sastanaka s dionicima, uključujući s Upravom za visoko obrazovanje Ministarstva znanosti i obrazovanja i Uredom UNICEF-a za Hrvatsku
- 7 primljenih prijedloga izmjena i dopuna od strane drugih dionika putem e-konzultacija.

Drugi važan oblik strukturiranog dijaloga bio je dijalog putem sustava javnih konzultacija Vlade Republike Hrvatske „e-Savjetovanje”. Tijekom trajanja projekta, Mreža je iznijela komentare i preporuke u sljedeća e-Savjetovanja, sa sljedećim rezultatima:

² Na hrvatskom jeziku ne postoji uvriježeni zajednički termin za djecu, mlade i odrasle koji pohađaju obrazovne programe na svim razinama obrazovanja (eng. learners). U nastavku teksta koristimo termin „polaznici obrazovanja” kao takav zajednički termin koji obuhvaća:

- djecu u programima ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja
- učenike osnovnih i srednjih škola
- redovite i izvanredne studente na visokim učilištima
- polaznike programa obrazovanja i osposobljavanja odraslih.

³ Na hrvatskom jeziku ne postoji uvriježeni zajednički termin za sve djelatnike zadužene za poučavanje na svim razinama obrazovanja (eng. teachers, teaching staff). U nastavku teksta koristimo termin „obrazovni radnici” kao zajednički termin koji obuhvaća:

- odgojitelje u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja
- učitelje u osnovnim školama
- nastavnike u osnovnim i srednjim školama te u obrazovanju odraslih
- profesore, docente, predavače i drugo nastavno osoblje na visokim učilištima.

Druge osobe koje rade u obrazovnim ustanovama, a koje nisu izravno uključene u proces poučavanja ne uključujemo u ovu definiciju (npr. uprava, stručne službe, i dr.).

2. OBRAZOVNE NEJEDNAKOSTI U HRVATSKOJ: OKVIR ZA ANALIZU I PREPORUKE

- Nacionalni plan razvoja sustava obrazovanja za razdoblje do 2027. godine (2023.): Mreža je dostavila 26 prijedloga izmjena i dopuna teksta radi stavljanja jačeg naglaska na pravičnost i uključivost u obrazovanju te na skupine u nepovoljnom položaju. 24 od 26 prijedloga je prihvaćeno i uvršteno u tekst.
- Eksperimentalni program "Osnovna škola kao cjelodnevna škola – Uravnotežen, pravedan, učinkovit i održiv sustav odgoja i obrazovanja" (2023.): Mreža je dostavila 24 prijedloga izmjena i dopuna teksta za jači naglasak na mjerama za podršku i praćenje učenika iz skupina u nepovoljnom položaju. Prijedlozi su primljeni na znanje i djelomično prihvaćeni, budući da je odgovorom MZO-a na konzultaciju stavljen naglasak na skupine u nepovoljnom položaju.
- Nacionalni plan zaštite i promicanja ljudskih prava i suzbijanja diskriminacije za razdoblje od 2022. do 2027. Mreža je dostavila tri prijedloga izmjena i dopuna teksta za jači naglasak na problemima obrazovnih nejednakosti u Hrvatskoj i za jači naglasak na važnosti pravičnosti i uključivosti obrazovnog sustava. Svi prijedlozi su prihvaćeni i uvršteni u tekst.
- Pravilnik o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u I. razred srednje škole: Mreža je dostavila dva prijedloga izmjena i dopuna teksta za davanje dodatnih bodova i prednosti pri upisu skupinama u nepovoljnom položaju. Prijedlozi su primljeni na znanje, ali bez izmjene teksta.

Naposljetku, članovi Mreže predstavili su preporuke Mreže na sjednici Nacionalne skupine za socijalnu dimenziju visokog obrazovanja te su dostavljeni prijedlozi Mreže za dopune Plana mjera za socijalnu dimenziju visokog obrazovanja (koji će se donijeti do jeseni 2023.).

3. PREPORUKE ZA JAVNU POLITIKU: SAŽETAK ZA SVE RAZINE OBRAZOVANJA

Mreža Cjeloživotno učenje za sve izradila je posebne analize i preporuke za javnu politiku za smanjivanje obrazovnih nejednakosti na svakoj od sljedećih razina obrazovanja:

- rani i predškolski odgoj i obrazovanje
- osnovnoškolsko obrazovanje
- srednjoškolsko obrazovanje (gimnazijsko, strukovno i umjetničko obrazovanje)
- visoko obrazovanje
- obrazovanje odraslih (koje pokriva sve razine od osnovnog do visokog obrazovanja kao i dalje neformalno učenje).

Preporuke za svaku razinu obrazovanja objavljene su u zasebnim publikacijama (vidi Prilog 1). U ovom poglavlju donosimo sintezu preporuka za smanjivanje obrazovnih nejednakosti u cjeloživotnoj perspektivi, na temelju nalaza sa svih razina obrazovanja, u obliku prijedloga općih ciljeva i specifičnih ciljeva budućih javnih politika u Hrvatskoj.







U idućem poglavlju donosimo preporuke za koordinirano djelovanje kroz cijeli sustav obrazovanja⁴, od ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja do obrazovanja odraslih, tj. na razini cjeloživotnog učenja.

Opći ciljevi – sve razine obrazovanja

- 1. Osigurati preduvjete da pojedinci mogu kroz cijeli život bez prepreka pristupati i upisati se u obrazovnu ustanovu ili program koji odgovara njihovim potrebama ili obrazovnim aspiracijama**
- 2. Osigurati dobrobit polaznika obrazovanja na svim razinama te osigurati da ostvare cjelovit i usklađen razvoj svojih potencijala**
- 3. Smanjiti razlike u obrazovnim postignućima između različitih skupina polaznika obrazovanja te reducirati rano napuštanje obrazovanja**

⁴ Mreža koristi termin „obrazovanje” u kontekstu cjeloživotnog učenja kao krovni pojam za pokrivanje svih razina odgoja, obrazovanja i osposobljavanja u kontekstu cjeloživotnog učenja. U tom smislu u nastavku teksta koristimo termin „obrazovanje” umjesto drugih sintagmi poput „odgoja i obrazovanja”, „obrazovanja i osposobljavanja” ili „obrazovanja i izobrazbe”.

Specifični ciljevi – sve razine obrazovanja

Područje	Specifični ciljevi
 <p>1. Javnopolitički okvir</p>	<p>Integrirati ciljeve za pravičnost i uključivost u prioritete javne politike vezane uz sve razine obrazovanja i osposobljavanja, uključujući u kriterije za osiguravanje kvalitete te za napredovanje obrazovnih radnika.</p>
 <p>2. Pristupačnost</p>	<p>Osigurati fizičku pristupačnost ustanova te dostupnost i priuštivost obrazovnih programa za sve, kao i poticaje za upisivanje polaznika iz skupina u nepovoljnom položaju</p>
 <p>3. Financijska potpora</p>	<p>Osigurati primjerenu financijsku potporu za pokrivanje izravnih i neizravnih troškova obrazovanja (npr. troškove pohađanja programa i troškove prehrane i prijevoza), s dodatnom podrškom za skupine u nepovoljnom položaju</p>
 <p>4. Podrška za polaznike obrazovanja</p>	<p>Uspostaviti sustavnu i međusektorsku podršku polaznicima obrazovanja za prevladavanje teškoća u savladavanju zahtjeva obrazovnih programa te za osiguravanje dobrobiti svih polaznika obrazovanja</p>
 <p>5. Podrška za obrazovne radnike</p>	<p>Unaprijediti kompetencije obrazovnih radnika za pravičnost i uključivost kroz inicijalno obrazovanje te kontinuirano profesionalno usavršavanje</p>
 <p>6. Uključiva ustanova</p>	<p>Poticati sustavan pristup za razvoj pravičnosti i uključivosti na razini svake obrazovne ustanove putem vodstva i stručnog osoblja</p>

Mjere – sve razine obrazovanja

Preporuke konkretnih mjera za ostvarivanje svakog od ciljeva su posebno izrađene za svaku razinu obrazovanja, od ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja do visokog obrazovanja i obrazovanja odraslih, i nalaze se u **posebnim publikacijama zajedno s preporukama po razini obrazovanja**. Svaki prijedlog mjere je kategoriziran kao „kratkoročna/srednjoročna” ili „dugoročna mjera”, te su definirani akteri koje je moguće uključiti u donošenje i/ili provedbu mjere. Dodatno, za svaku mjeru je definirana sinergija i poveznica s aktualnim mjerama Nacionalnog plana za razvoj sustava obrazovanja do 2027. godine.

Poveznice na preporuke po razini obrazovanja nalaze se u Prilogu 1 ove publikacije.

Ciljne skupine – sve razine obrazovanja

Mreža Cjeloživotno učenje za sve zalaže se za to da se **svakom pojedincu** tijekom čitavog života osigura pravo na odgovarajuće obrazovanje visoke kvalitete koje će rezultirati pozitivnim iskustvom učenja, osjećajem dobrobiti u svojoj obrazovnoj zajednici te u konačnici obrazovnim ishodima koji odgovaraju kapacitetima svake osobe.

Mreža se posebno zalaže za pružanje individualizirane podrške pojedincima iz **skupina u nepovoljnom položaju**. Mreža definira skupine u nepovoljnom položaju kao skupine koje su u većem riziku od nejednakog pristupa obrazovanju, niže dobrobiti tijekom obrazovnog procesa te nižih obrazovnih postignuća zbog okolnosti ili karakteristika koje su izvan njihove kontrole. Primjeri okolnosti i karakteristika koje su često povezane s nepovoljnim položajem u cjeloživotnoj perspektivi (od rane do odrasle dobi) uključuju:

Okolnosti i karakteristike skupina u nepovoljnom položaju u kontekstu cjeloživotnog učenja (od rane do odrasle dobi)

Društvene i obiteljske okolnosti:	Individualne karakteristike:
<ul style="list-style-type: none"> • niži socioekonomski status i siromaštvo • mjesto življenja (u ruralnim, udaljenim i izoliranim područjima) • pripadnost nacionalnoj, jezičnoj i/ili vjerskoj manjini • status izbjeglice, migranta i tražitelja azila; djeca bez pratnje; ekonomski migranti • otežavajuće obiteljske okolnosti (jednoroditeljske obitelji, samohrani roditelji, konfliktni obiteljski odnosi, roditelji devijantnog ponašanja, zlostavljanje ili zanemarivanje u obitelji i dr.) • djeca u alternativnoj skrbi • izloženost izvanrednim okolnostima poput prirodnih katastrofa, ratova, pandemija i dr. 	<ul style="list-style-type: none"> • razvojni rizici i razvojna odstupanja • problemi u području ponašanja i/ili mentalnoga zdravlja • specifične teškoće u učenju (npr. disleksija, disgrafija, ADHD) • teškoće u razvoju i invaliditet (npr. senzorička oštećenja, intelektualne teškoće, motorički poremećaji, poremećaj iz spektra autizma) • kronične bolesti • traumatsko iskustvo (npr. smrt jednog roditelja) • darovitost • LGBTIQ+ identitet • spol (koji može rezultirati nejednakim ishodima, npr. zbog stereotipnih rodnih uloga)

Brojne okolnosti i individualne karakteristike se mogu preklapati i, posljedično, rezultirati višestrukim dimenzijama nepovoljnog položaja (npr. niži socioekonomski status, geografska dislociranost i otežavajuće obiteljske karakteristike).

Mreža preporuča da se u javnopolitičkim dokumentima koristi termin „skupine u nepovoljnom položaju” te da se odredi kroz širu definiciju koja uzima u obzir izloženost raznim društvenim okolnostima i individualnim karakteristikama koje rezultiraju obrazovnim nejednakostima.

4. HORIZONTALNE PREPORUKE U CJELOŽIVOTNOM KONTEKSTU

Mreža Cjeloživotno učenje za sve zalaže se za zajedničko djelovanje dionika sa različitih razina obrazovnog sustava u identificiranju obrazovnih nejednakosti u cjeloživotnoj perspektivi. U ovom poglavlju predstavljamo ključne horizontalne preporuke za koordinirano i zajedničko djelovanje svih razina obrazovanja kako bi se ostvarili predstavljeni opći ciljevi.

Horizontalna preporuka 1: Nacionalni okvir za pravičnost i uključivost obrazovanja

Specifični cilj	Stvoriti nacionalni javnopolitički okvir koji omogućuje planiranje, koordinaciju, provedbu i praćenje javnih politika za pravičnost i uključivost u cjeloživotnom kontekstu
Mjere⁵ (kratkoročno/srednjoročno)	<ul style="list-style-type: none"> • Proširiti sastav Nacionalne skupine za socijalnu dimenziju visokog obrazovanja i integrirati predstavnike ostalih razina obrazovanja (od ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja do obrazovanja odraslih) za razmjenu informacija i koordinaciju u vezi obrazovnih nejednakosti, posebno u kontekstu obrazovnih tranzicija
Mjere (dugoročno)	<ul style="list-style-type: none"> • Izraditi i donijeti poseban Nacionalni plan za pravičnost i uključivost u obrazovanju koji bi objedinio mjere na svim razinama obrazovanja te koji bi se temeljio na analizama i preporukama Mreže Cjeloživotno učenje za sve <ul style="list-style-type: none"> ○ Definirati ciljeve javnih politika vezanih uz pravičnost i uključivost koji obuhvaćaju dimenzije pristupa, dobrobiti i obrazovnog postignuća ○ Odrediti širu definiciju termina „skupina u nepovoljnom položaju” koja uzima u obzir izloženost raznim društvenim okolnostima i individualne karakteristike koje rezultiraju obrazovnim nejednakostima • Pokrenuti Nacionalnu skupinu za pravičnost i uključivost u obrazovanju za provedbu i praćenje Nacionalnog plana • Provoditi longitudinalna istraživanja o obrazovnim putovima i preprekama u cjeloživotnom kontekstu, od RPOO-a do obrazovanja odraslih
Akteri	MZO
Poveznica NPRSO	<i>Povezati uz mjeru NPRSO 5.3. (modernizacija i relevantnost studijskih programa), odnosno uz donošenje i provedbu zasebnog Plana mjera za socijalnu dimenziju visokog obrazovanja 2023.-2025.</i>

⁵ Kratkoročne/srednjoročne mjere se odnose na mjere koje bi se mogle donijeti u razdoblju od 1 do 4 godine. Dugoročne mjere se odnose na mjere koje bi se mogle donijeti u razdoblju od 5 do 10 godina.

Horizontalna preporuka 2: Nacionalni program za dobrobit u obrazovnim ustanovama

Specifični cilj	Razviti i provesti nacionalni program stručne podrške za osiguravanje dobrobiti polaznika obrazovanja na svim razinama
Mjere (kratkoročno)	<ul style="list-style-type: none"> • Izraditi i donijeti Nacionalni program za dobrobit u obrazovnim ustanovama, s ciljanim mjerama na svakoj razini obrazovanja • Prikupljati i analizirati podatke o dobrobiti polaznika obrazovanja na svim razinama • Identificirati obrazovne ustanove s najvećom potrebom za podrškom u području mentalnog zdravlja i dobrobiti polaznika obrazovanja • Pružati podršku polaznicima obrazovanja kroz interdisciplinarni pristup, u suradnji s lokalnim akterima (lokalne udruge, centri za socijalnu skrb, obrazovne ustanove, ordinacije školske i sveučilišne medicine, psiholozi koji djeluju izvan obrazovne ustanove, itd.) • Po potrebi, formirati mobilne timove sastavljene od stručnjaka za mentalno zdravlje • Uključiti dobrobit kao prioritet za financiranje preventivnih programa na razini ranog i predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja
Akteri	MZO, AZOO
Poveznica NPRSO	<i>Nema srodnih mjera u NPRSO-u. Predlaže se uvesti ove mjere u nove prioritete i/ili ih adresirati putem drugih mehanizama javne politike. Prikupljanje i analiza podataka može se povezati uz mjeru NPRSO 2.5 (sustav praćenja).</i>

POPIS LITERATURE

Znanstveni i stručni članci i druge publikacije Mreže Cjeloživotno učenje za sve

- Bouillet, D., Brajković, S. (2022). „Rani i predškolski odgoj i obrazovanje te rano osnovnoškolsko obrazovanje”, u Farnell, T (ur.). *Obrazovne nejednakosti u Hrvatskoj: izazovi i potrebe iz perspektive dionika sustava obrazovanja*. Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja
- Bouillet, D., Brajković, S. (2023.a). Iskustva odgojitelja i učitelja u prevenciji obrazovnih nejednakosti u hrvatskom ranom i predškolskom te osnovnoškolskom obrazovanju. *Revija za sociologiju*. Rukopis u postupku objavljivanja
- Bouillet, D., Brajković, S. (2023.b). Zadovoljstvo odgojitelja i učitelja osnovne škole nastojanjima obrazovnog sustava u izjednačavanju obrazovnih mogućnosti. *Sociologija i prostor*. Rukopis u postupku objavljivanja.
- Bouillet, D., Brajković, S., Farnell, T., Jusup, L., Novoselec, I., Pijaca Plavšić, E., Šimanović, M., Biloglav, M., (2023.a). *Unaprjeđenje pravičnosti i uključenosti ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u Hrvatskoj: analiza i preporuke za javne politike*. Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja
- Bouillet, D., Brajković, S., Farnell, T., Jusup, L., Novoselec, I., Pijaca Plavšić, E., Šimanović, M., Biloglav, M., (2023.b): *Unaprjeđenje pravičnosti i uključenosti osnovnoškolskog obrazovanja u Hrvatskoj: analiza i preporuke za javne politike*. Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja
- Farnell, T., Anić, Z., Baketa, N., Baranović, B., Kovač, V., Matković, T., Miočić, I., Odak, I., Puzić, S., Šćukanec Schmidt, N., (2023). *Unaprjeđenje pravičnosti i uključenosti visokog obrazovanja u Hrvatskoj: analiza i preporuke za javne politike*. Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja
- Matković, T (2023). Informiranost, prepreke i iskustvo sudjelovanja u obrazovanju odraslih: učinak sociodemografskih čimbenika. *Sociologija i prostor*. Rukopis u postupku objavljivanja.
- Matković, T (2023). Procjena zastupljenosti i odrednica odustajanja od visokog obrazovanja korištenjem mikropodataka europskih društvenih statističkih istraživanja. Rukopis
- Matković, T., & Jaklin, K. (2021). Pokazatelji sudjelovanja u obrazovanju odraslih u RH: Nalazi recentnih europskih istraživanja. *Andragoški glasnik : Glasilo Hrvatskog andragoškog društva*, 25(1-2(41)), 39–66.
- Matković, T. i Jaklin K (2023) Inequitable as expected? Inequalities in access to adult education and training in Croatia. *Journal of Education and Work*. Rukopis u recenziji.
- Odak, I., Baketa, N., Baranović, B., Matić Bojić, J., Puzić, S. & Šabić, J. (2022.a). „Visoko obrazovanje (prva fokus-grupa)”, u Farnell, T (ur.). *Obrazovne nejednakosti u Hrvatskoj: izazovi i potrebe iz perspektive dionika sustava obrazovanja*. Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja
- Odak, I., Baketa, N., Baranović, B., Matić Bojić, J., Puzić, S. & Šabić, J. (2022.b). „Visoko obrazovanje (druga fokus-grupa)”, u Farnell, T (ur.). *Obrazovne nejednakosti u Hrvatskoj: izazovi i potrebe iz perspektive dionika sustava obrazovanja*. Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja
- Odak, I., Baranović, B. i Baketa, N. (2023). „Podigneš svoje dokumente i odeš”: kvalitativna analiza iskustava osoba koje su odustale od studija. *Sociologija i prostor*. Rukopis u postupku objavljivanja.

POPIS LITERATURE

- Puzić, S., Marušić, I., Matić Bojić, J., Pikić Jugović, I. i Šabić, J. (2023.) *Obrazovne nejednakosti u srednjoškolskom obrazovanju iz učeničke i nastavničke perspektive*. Rukopis u postupku objavljivanja
- Puzić, S., Šabić, J. i Marušić, I. (2023.) Neke odrednice samoeфикаsnosti srednjoškolskih nastavnika za poučavanje u razredu s visokom razinom sociokulturne raznolikosti. *Sociologija i prostor*. Rukopis u postupku objavljivanja
- Puzić, S., Marušić, I., Odak, I., Pijaca Plavšić, E., Pikić Jugović, I. (2022). „Srednjoškolsko obrazovanje”, u Farnell, T (ur.). *Obrazovne nejednakosti u Hrvatskoj: izazovi i potrebe iz perspektive dionika sustava obrazovanja*. Institut za razvoj obrazovanja.
- Skledar Matijević, A., Baranović, B., Farnell, T., Marušić, I., Matić Bojić, J., Mikulić, V., Odak, I., Perak, J., Pijaca Plavšić, E., Pikić Jugović, I., Puzić, S., Šabić, J. (2023): *Unaprjeđenje pravičnosti i uključivosti srednjoškolskog obrazovanja u Hrvatskoj: analiza i preporuke za javne politike*. Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja
- Šćukanec Schmidt, N., Farnell, T., Skledar Matijević, A. i Kekez, A. (2023). Pravičnost i uključivost obrazovnog sustava: analiza dizajna hrvatskih obrazovnih politika. *Političke analize*, 12 (45), 22-35.
- Žiljak, T. i Matković, T. (2022). „Obrazovanje odraslih”, u Farnell, T (ur.). *Obrazovne nejednakosti u Hrvatskoj: izazovi i potrebe iz perspektive dionika sustava obrazovanja*. Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja
- Žiljak, T., Matković, T., Jaklin, K., Farnell, T., Novoselec, I. (2023). *Unaprjeđenje pravičnosti i uključivosti obrazovanja odraslih u Hrvatskoj: analiza i preporuke za javne politike*. Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja

Javnopolitički dokumenti na nacionalnoj i međunarodnoj razini

- Europska komisija (2020). Program vještina za Europu za održivu konkurentnost, socijalnu pravednost i otpornost. <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=22832&langId=hr>
- Europska komisija (n.d). *Well-being at school*. <https://education.ec.europa.eu/education-levels/school-education/well-being-at-school>
- Europski prostor visokog obrazovanja (2020). Rimsko ministarsko priopćenje. <https://mzo.gov.hr/UserDocImages/dokumenti/Obrazovanje/VisokoObrazovanje/RazvojVisokogObrazovanja/Bolonjski-proces/Rimsko%20ministarsko%20priopcenje.pdf>
- Levin, B. (2003). *Approaches to Equity in Policy for Lifelong Learning A paper commissioned by the Education and Training Policy Division*. <https://www.oecd.org/education/school/38692676.pdf>
- MZO - Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2023). *Nacionalni plan razvoja sustava obrazovanja za razdoblje do 2027. godine*. <https://mzo.gov.hr/UserDocImages/dokumenti/Obrazovanje/AkcijскиilNacionalniPlan/Nacionalni-plan-razvoja-sustava-obrazovanja-za-razdoblje-do-2027.pdf>
- Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD). *Izgradnja budućnosti obrazovanja*. <https://www.oecd.org/education/future-of-education-brochure.pdf>
- UNESCO (2017). *A guide for ensuring inclusion and equity in education*. Geneva: UNESCO IBE. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000248254>
- Vijeće EU-a (2021). Rezolucija Vijeća o strateškom okviru za europsku suradnju u području obrazovanja i osposobljavanja. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX%3A32021G0226%2801%29>
- Vijeće EU-a, Europski parlament i Europska komisija (2017). Europski stup socijalnih prava. <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1606&langId=en>
- Vlada RH (2021.a). Nacionalna razvojna strategija RH do 2030. godine. Zagreb: MRRFEU. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_02_13_230.html
- Vlada RH. (2021.b). Nacionalni plan oporavka i otpornosti 2021.-2026. Zagreb: Vlada RH. <https://planoporavka.gov.hr/>

PRILOG 1: PREPORUKE PO RAZINI OBRAZOVANJA (OPĆI CILJEVI)

	Opći ciljevi (preporuke)	Specifični ciljevi i mjere
Rani i predškolski odgoj i obrazovanje	<ol style="list-style-type: none"> 1. Osigurati univerzalan pristup kvalitetnom RPOO-u svoj djeci rane i predškolske dobi neovisno o njihovom zdravstvenom, razvojnom, kulturnom i socioekonomskom statusu; 2. Osigurati uvjete za pružanje primjerene podrške djeci rane i predškolske dobi i njihovim obiteljima u cilju osiguranja dobrobiti djece u ranom i predškolskom i obiteljskom okruženju; 3. Unaprijediti kvalitetu tranzicije iz vrtića u školu. 	Vidi Bouillet i sur. (2023.a)
Osnovno-školsko obrazovanje	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ukloniti sustavne prepreke koje dovode do nejednakog pristupa osnovnoškolskom obrazovanju djece u nepovoljnom položaju; 2. Osigurati uvjete za ostvarivanje prava i mogućnosti cjelovitog i usklađenog razvoja potencijala svakog djeteta, vodeći brigu o subjektivnim i objektivnim indikatorima dobrobiti; 3. Sve komponente odgojno-obrazovnog procesa usmjeriti postizanju odgovarajućih obrazovnih ishoda učenika. 	Vidi Bouillet i sur. (2023.b)
Srednje obrazovanje	<ol style="list-style-type: none"> 1. Osigurati jednak pristup kvalitetnom srednjoškolskom obrazovanju za sve učenike; 2. Smanjiti socijalne i rodne nejednakosti u odabiru vrste srednje škole; 3. Osigurati podršku učenicima kako bi se smanjile razlike u postignućima i smanjio rizik od ranog napuštanja obrazovanja; 4. Unaprijediti dobrobit učenika u srednjem obrazovanju, posebice učenika iz skupina u nepovoljnom položaju. 	Vidi Skledar Matijević i sur. (2023)

<p>Visoko obrazovanje</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Povećati stopu sudjelovanja u visokom obrazovanju u Hrvatskoj, posebice među skupinama u nepovoljnom položaju i/li koje su podzastupljene u visokom obrazovanju; 2. Smanjiti horizontalne nejednakosti u strukturi i profilu upisanih studenata prema vrsti studija, prema instituciji i prema studijskom programu; 3. Smanjiti negativan utjecaj otežavajućih okolnosti studiranja na iskustvo studenata, posebno za studente iz skupina u nepovoljnom položaju; 4. Smanjiti stopu nezavršavanja studija u Hrvatskoj, s posebnim naglaskom na skupine u nepovoljnom položaju. 	<p>Vidi Farnell i sur. (2023)</p>
<p>Obrazovanje odraslih</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Povećati opću stopu sudjelovanja u obrazovanju odraslih u Hrvatskoj u odnosu na EU prosjek i EU cilj; 2. Povećati udio polaznika obrazovanja iz skupina u nepovoljnom položaju, s obzirom na nižu stopu participacije, s posebnim naglaskom na najranjivije društvene skupine; 3. Unaprijediti podršku za polaznike s nižim temeljnim vještinama u svrhu boljeg praćenja i uspješnog završetka programa obrazovanja odraslih; 4. Povećati kvalitetu i relevantnost programa obrazovanja odraslih, naročito za nezaposlene. 	<p>Vidi Žiljak i sur. (2023)</p>

Reference i poveznice na preporuke po razini obrazovanja:

- Bouillet, D., Brajković, S., Farnell, T., Jusup, L., Novoselec, I., Pijaca Plavšić, E., Šimanović, M., Biloglav, M., (2023). *Unaprjeđenje pravičnosti i uključenosti ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u Hrvatskoj: analiza i preporuke za javne politike*. Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja. Dostupno na web stranici www.obrazovanjezasve.hr
- Bouillet, D., Brajković, S., Farnell, T., Jusup, L., Novoselec, I., Pijaca Plavšić, E., Šimanović, M., Biloglav, M., (2023): *Unaprjeđenje pravičnosti i uključenosti osnovnoškolskog obrazovanja u Hrvatskoj: analiza i preporuke za javne politike*. Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja. Dostupno na web stranici www.obrazovanjezasve.hr
- Farnell, T., Anić, Z., Baketa, N., Baranović, B., Kovač, V., Matković, T., Miočić, I., Odak, I., Puzić, S., Šćukanec Schmidt, N., (2023). *Unaprjeđenje pravičnosti i uključenosti visokog obrazovanja u Hrvatskoj: analiza i preporuke za javne politike*. Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja. Dostupno na web stranici www.obrazovanjezasve.hr
- Skleđar Matijević, A., Baranović, B., Farnell, T., Marušić, I., Matić Bojić, J., Mikulić, V., Odak, I., Perak, J., Pijaca Plavšić, E., Pikić Jugović, I., Puzić, S., Šabić, J. (2023): *Unaprjeđenje pravičnosti i uključenosti srednjoškolskog obrazovanja u Hrvatskoj: analiza i preporuke za javne politike*. Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja. Dostupno na web stranici www.obrazovanjezasve.hr
- Žiljak, T., Matković, T., Jaklin, K., Farnell, T., Novoselec, I. (2023). *Unaprjeđenje pravičnosti i uključenosti obrazovanja odraslih u Hrvatskoj: analiza i preporuke za javne politike*. Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja. Dostupno na web stranici www.obrazovanjezasve.hr

PRILOG 2: POPIS ČLANOVA MREŽE

Temeljni članovi

1. Institut za razvoj obrazovanja: Thomas Farnell; Branislava Baranović; Dejana Bouillet; Sanja Brajković; Ana Skledar Matijević; Ninoslav Šćukanec Schmidt
2. Institut za društvena istraživanja u Zagrebu: Nikola Baketa; Katarina Jaklin; Iris Marušić; Jelena Matić Bojić; Teo Matković; Iva Odak; Ivana Pikić Jugović; Saša Puzić; Josip Šabić
3. Forum za slobodu odgoja: Jelena Perak; Eli Pijaca Plavšić
4. Akademija za politički razvoj: Ivana Novoselec
5. Hrvatska udruga za ranu intervenciju u djetinjstvu: Marina Šimanović
6. Pučko otvoreno učilište Zagreb: Tihomir Žiljak
7. Nansen dijalog centar: Ivana Milas; Valentina Mikulić
8. Udruga gradova u Republici Hrvatskoj: Lucija Jusup
9. Udruga roditelja Korak po korak: Matea Biloglav; Karmen Stipeč; Renato Vuk
10. Udruga za razvoj visokoga školstva "Universitas": Vesna Kovač; Ivana Miočić
11. Pojedinačna članica: Anka Kekez Koštro

Pridruženi članovi

12. Kompetencijska mreža ICT-AAC: Željka Car; Jasmina Ivšac-Pavliša
13. Sveučilišni savjetovanišni centar Sveučilišta u Rijeci: Ivanka Živčić-Bećirević; Tamara Martinac Dorčić; Sandra Nuždić
14. Mreža mladih Hrvatske: Jovana Kepčija Pavlović
15. Hrvatsko andragoško društvo: Dražen Maksimović; Siniša Kusić; Morana Koludrović; Anita Zovko
16. Kuća ljudskih prava Zagreb: Tina Đaković
17. GOOD inicijativa: Branimira Penić
18. Udruga SIDRO: Katarina Turković Gulin; Nadina Đuretić; Endži Vrdoljak Skelin
19. Udruga roditelja djece s oštećenjem vida i dodatnim poteškoćama u razvoju „OKO“: Nada Bjelčić; Željka Dostal Brašnić
20. Pučko otvoreno učilište Korak po korak: Bojana Gotlin; Marina Matešić
21. Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske – SOIH: Marica Mirić; Kristina Peruničić; Martina Mokus; Ratmir Džanić
22. Ambidekster klub: Martina Horvat
23. Romski resursni centar: Elizabet Takač; Jovana Petrović; Natalija Gašić
24. Pojedinačni članovi: Karin Doolan; Margareta Gregurović; Lelia Kiš-Glavaš; Dalida Rittossa; Ivana Dobrotić; Olja Družić Ljubotina; Tino Vodanović

ISBN 978-953-7901-36-3

